

El Gabinet de Curiositats de Can Bolòs

El valor i la singularitat del Gabinet de Curiositats de Can Bolòs d'Olot rau en la seva excepcional col·lecció de botànica, zoologia, fòssils, minerals, gravats o pintures, i també en l'extensa biblioteca. Però sobretot en el fet que, ara per ara, és l'únic gabinet de curiositats conegut a Europa conservat íntegrament dins la mateixa casa on es va crear i on també hi havia la farmàcia de la família.

Text > **MONTSERRAT MALLOL SOLER**, directora dels Museus d'Olot

Entar al Gabinet de Curiositats de Can Bolòs d'Olot és com entrar en una cambra de meravelles del segle XVIII congelada en el temps. Com si encara hi poguéssim trobar el farmacèutic i naturalista Francesc Xavier de Bolòs

treballant a la taula del despatx rodejat de llibres, classificant i etiquetant tota mena d'objectes de la seva extraordinària col·lecció científica.

Però sabem, en realitat, què són els gabinets de curiositats? Durant el Renaixement eren cambres de merave-

lles que conservaven una col·lecció enciclopèdica d'objectes. Eren l'exemple més refinat del col·leccionisme de rareses que van aparèixer a l'Europa del segle XVI, impulsats per prínceps i monarques. Col·leccions particulars que mostraven el culte per tot allò que

>> *Museu Ferrante Imperato, 1599, Itàlia. (Foto: MONTSERRAT MALLOL)*

>> Retrat de Francesc Xavier de Bolòs quan tenia divuit anys, el 1801.
(Foto: MONTSERRAT MALLOL)

Durant els segles XVII i XVIII, els gabinets estaven formats, principalment, per elements dels tres regnes del món natural (mineral, vegetal i animal)

es considerava desconegut i excepcional. Les antiguitats i les obres d'art compartien espai amb rareses i objectes exòtics provinents de paradisos llunyans. Els gabinets més antics que es coneixen eren el *Kunstkammer*, de l'emperador Rodolf II del sacre Imperi romanogermànic (que regnà entre 1576 i 1612) o el gabinet del naturalista italià Ferrante Imperato (1525-1615), a Nàpols.

Durant els segles XVII i XVIII, els gabinets estaven formats, principalment, per elements dels tres regnes del món natural (mineral, vegetal i animal), identificats, etiquetats i classificats sistemàticament. Van ser els espais privilegiats per desenvolupar la història natural, la disciplina que és l'origen dels actuals museus de ciències naturals d'Europa, com per

exemple el Natural History Museum de Londres o el Musée National d'Histoire Naturelle de París.

A Catalunya, també es van constituir gabinets de curiositats, com el de Joan Salvador i Boscà (1598-1681) a Barcelona, o el de Francesc Xavier de Bolòs i Germà (1773-1844) a Olot.

A Barcelona, el 1626, Joan Salvador i Boscà, naturalista, farmacèutic i botànic, va començar a recopilar tota mena d'animals, vegetals, minerals i fòssils que acabarien configurant un gabinet-museu de curiositats i que va instal·lar a la rebotiga de l'apotecaria familiar. Els descendents van ampliar aquesta col·lecció d'història natural, que, al llarg dels anys, va esdevenir una de les més reputades de l'Europa dels segles XVII i XVIII. La col·lecció es va tancar definitivament al públic el 1855 i va romandre emmagatzemada a la masia familiar. L'any 1937 fou adquirida per l'Institut Botànic de Barcelona, espai on es pot visitar actualment.

En el mateix sentit, a Olot, al segle XVIII, es va formar un altre museu, obra del farmacèutic i naturalista Francesc Xavier de Bolòs, que recorda, quant a cronologia, volum i importància, el museu Salvador de Barcelona.

La diferència entre l'un i l'altre és que el de la família Salvador de Barcelona no s'ha conservat *in situ* a la casa familiar, mentre que el de Francesc Xavier de Bolòs, a Olot, sí.

Francesc Xavier de Bolòs

Abans de començar a parlar de Francesc Xavier de Bolòs (Olot, 1773-1844), ve a tomb fer referència als orígens de la nissaga, una família garrotxina que es remunta a finals del segle XIII. Es van instal·lar a Olot i ben aviat van tenir part activa en la vida religiosa i cultural de la ciutat. Des de finals de l'edat mitjana, ja eren apotecaris, ofici que van anar mantenint tots els caps de família durant un llarg període de temps.

Seguint la tradició familiar, Francesc Xavier de Bolòs (Olot, 1773-1844) va ser un eminent farmacèutic i botànic, estudiós de nombroses branques científiques i humanístiques, i gran coneixedor de llengües. Entre els seus treballs científics destaca l'elaboració d'un catàleg de plantes d'Olot, la creació d'un prestigiós herbari i, sobretot,

la redacció de la primera publicació dedicada als volcans d'Olot (1841). Va ser precisament ell qui marcà l'esdevenir de la casa Bolòs i qui va atorgar prestigi d'àmbit europeu a la nissaga.

Ara bé, per entendre el rellevant paper que Francesc Xavier de Bolòs tingué en aquesta família cal recular fins al seu avi, Antoni de Bolòs (Olot, 1714-1772), casat amb Teresa de Minuart, filla de Joan de Minuart, que era el farmacèutic de més renom a la Catalunya del moment i apotecari de l'exèrcit borbònic a la Barcelona ocupada després del setge de 1714. Teresa de Minuart va ser una dona amb grans coneixements en botànica i farmacopea que va aportar a la casa Bolòs no només saber i experiència, sinó també una extensa biblioteca pròpia. Amb aquest enllaç, la família Bolòs va establir vincles importants amb Barcelona i també amb la Cort Reial borbònica, especialment amb el rei Carles I de Nàpols, que més tard es convertiria en Carles III d'Espanya. El 1759, el rei Carles es va traslladar de Nàpols a Espanya amb la família i la seva cort. Aquesta cort estava integrada per una branca dels Bolòs, que durant anys havia estat treballant per als reis de Nàpols. Ens referim a Domingo Bolòs, que fins al 1759 va ser farmacèutic de la cort napolitana. Domingo de Bolòs era l'oncle de l'avi de

>> Retrat de Francesc Xavier de Bolòs quan tenia uns trenta-cinc anys, cap al 1830.
(Foto: MONTSERRAT MALLOL)

>> Gabinet de Curiositats de Can Bolòs. (Foto: E. GRACIA)

Francesc Xavier de Bolòs, Antoni de Bolòs, casat amb Teresa de Minuart, a qui ja hem esmentat. En definitiva, els lligams amb la família Minuart de Barcelona i amb la cort espanyola van fer possible que la nissaga Bolòs es projectés més enllà de les fronteres d'Olot. I va ser precisament en aquells moments que va néixer Francesc Xavier de Bolòs.

Gràcies als caps de família (Antoni de Bolòs, el seu fill Miquel i el seu net Francesc Xavier), al segle XVIII, a Can Bolòs es va anar acumulant un volum important de llibres, documents i tota mena d'objectes artístics. A la casa hi havia també la farmàcia Bolòs i el gabinet de curiositats, que contenia una extraordinària col·lecció d'història natural. El gabinet va donar als Bolòs i a la ciutat una important projecció de repercussió europea (alguns dels millors botànics i geòlegs francesos i britànics van arribar expressament a Olot per conèixer-lo).

La col·lecció d'història natural

L'inici de la col·lecció científica Bolòs es pot situar a finals del segle XVIII, tot i que molt probablement va incorporar

peces dels avantpassats de Francesc Xavier de Bolòs. Ell mateix la va continuar amb articles relacionats amb diversos camps de les ciències naturals, fins a crear una àmplia col·lecció de botànica, zoologia, fòssils, arqueologia, monedes, etc. No cal dir que la col·lecció es complementava amb l'extensa biblioteca de la família. A partir

d'aquí, Francesc Xavier de Bolòs va projectar un museu a la planta superior de la casa. Es coneixen algunes referències escrites dels anys trenta i quaranta del segle XIX, però és difícil fixar l'inici del museu Bolòs. No disposem d'una datació precisa, i segurament la col·lecció es va anar formant fins a assolir prou entitat per ser consi-

>> Biblioteca de Can Bolòs, el 2025. (Foto: B. FERRAN)

>> Can Bolòs. (Foto: B. FERRAN)

derada un museu. De tota manera, el mateix Francesc Xavier de Bolòs el va descriure a la seva publicació sobre els volcans d'Olot, i el llibre de visites del museu —*Catálogo de los Señores que han visitado el Museo del Doctor Don Francisco de Bolòs, en la Villa de Olot (1808-1883)*— documentava que les visites havien començat a principis del segle XIX.

Els descendents de Francesc Xavier de Bolòs van continuar aquest museu i, com a mínim les dues generacions següents (Oriol Bolòs i Santaló, 1809-1889 i Ramon Bolòs i Saderra, 1852-1913), en van mantenir i ampliar el contingut.

Avui, la col·lecció científica d'història natural de Can Bolòs està formada per més de 14.600 exemplars.

Conservació i inventari

El 2023, la família Bolòs d'Olot i els Museus d'Olot - Ajuntament d'Olot, amb l'assessorament científic de l'Institut Botànic de Barcelona, van decidir emprendre un ambiciós projecte a fi de garantir la conservació i l'estudi d'aquest valuós patrimoni atresorat a Can Bolòs. Un llegat especialment

significatiu perquè no només ens permet aprofundir en el coneixement de l'Olot dels segles XVIII al XX, sinó que també ens permet rellegir l'estat científic i cultural de la ciutat seguint el fil d'aquesta important nissaga.

Es tracta d'un projecte extens que s'ha executat seguint tres línies de treball paral·leles. D'una banda, s'ha fet l'inventari i catalogació de tots els béns del fons artístic i bibliogràfic de Can Bolòs, a càrrec de Miquel Àngel Fumanal, doctor en història de l'art, i de Maria de Lluç Serra, doctora en història de l'art. De l'altra, s'han dut a terme les tasques d'inventari i estudi del fons documental de la família Bolòs d'Olot, a càrrec de l'historiador i especialista en fons patrimonials Albert Martí Arau. Aquest feina l'ha encarregat l'Arxiu Comarcal de la Garrotxa.

Per completar aquest ambiciós projecte, durant els anys 2024 i 2025 es van desenvolupar les tasques de conservació preventiva de tota la col·lecció científica d'història natural del Gabinet, a càrrec de la conservadora i restauradora especialitzada en col·leccions d'història natural Natàlia

Hervàs. Finalment, el 2026 començaran els treballs de documentació i d'inventari de la col·lecció científica, per compte de l'especialista en documentació de col·leccions d'història natural Olga Boet, de Myrmex, empresa de serveis tècnics a les ciències naturals.

Pel que fa als treballs d'inventari i catalogació del fons artístic i bibliogràfic de Can Bolòs, que es van fer entre el 2023 i el 2024, destaquem la col·lecció de pintura, dibuixos i gravats. Una col·lecció extensa i variada, i amb una cronologia que comprèn des del segon quart del segle XVII fins al primer quart del XX. El corpus d'obra més gran de tot l'inventari correspon als gravats, que es distribueixen en un arc cronològic que va des de mitjan segle XVII fins a finals del segle XIX.

La biblioteca

El fons bibliogràfic de la Biblioteca de Can Bolòs és especialment notori. Està constituït per llibres, enciclopèdies i publicacions periòdiques; la cronologia dels exemplars conservats s'estén des de mitjan segle XVI fins a mitjan segle XX. Conté volums de tota

>> Armari de gabinet amb peces. (Foto: E. GRACIA)

mena d'àrees de coneixement, tant de ciències naturals com humanes i socials. El grup d'obres més interessant, però, són una seixantena de llibres provinents de biblioteca de Joan de Minuart, que van anar a parar a Can Bolòs gràcies a la seva filla Teresa, casada, tal com hem dit, amb l'avi de Francesc Xavier de Bolòs. La major part són manuals de botànica i farmàcia datats d'entre els segles XVI i XVIII.

Són remarcables igualment les pintures murals de la casa, que han estat objecte d'un acurat estudi descriptiu i interpretatiu. Totes s'han distribuït per les estances principals de la primera planta de Can Bolòs i s'atribueixen a Joan Carles Panyó i Figaró, primer director de l'Escola de Dibuix d'Olot, a partir de 1783. També hi ha pintures murals a l'antiga farmàcia de la planta baixa (actual menjador) i a les cambres

del Gabinet de Curiositats del segon pis.

Pel que fa a la conservació preventiva, documentació i inventari de la col·lecció d'història natural, els treballs van començar a finals de 2023 i es preveu que finalitzin el 2026. Es tracta d'un projecte de gran complexitat perquè, quan parlem de conservació preventiva, no només ens referim a la col·lecció, sinó també a tot el que conté aquesta col·lecció: tant els mobles, els armaris, els calaixos o les prestatgeries de la biblioteca com les parets i els murs de les estances del Gabinet.

Entrar al Gabinet de Curiositats de Can Bolòs per posar en marxa aquestes feines va ser com emprendre un viatge cap al passat. Tot estava igual, com si el temps s'hi hagués aturat. Taules, calaixos, armaris, calaixeres, prestatgeries, parets..., tot ple d'objectes i exemplars diversos: cargols, conques marines, coralls, mol·luscs, eriçons, esponges i cavallets de mar, crancs, fòssils d'invertebrats, roques i minerals, roques volcàniques, ous d'estruç, tortugues, serps, ocells, artròpodes, etc. Penjava de la paret, per exemple, un cocodril dissecat, que provenia del Nil i que datava aproximadament de l'any 1808. Al seu costat, un tauró. També un peix serra, procedent de Puerto Rico, de 1853; un camaleó africà, de 1856, o una barba de balena, trobada al poble de l'Escala, el 1832.

Tota l'extensa i curiosa col·lecció s'havia de netejar i restaurar. Abans de moure i retirar res del lloc original, però, calia preparar un exhaustiu inventari de presència, fotografiar-ho tot i donar un número d'ubicació a cada peça o conjunt de peces, per conèixer a quin lloc exacte s'havien de tornar a col·locar quan els objectes retornessin a la casa.

Un cop enllestida aquesta primera feina, es van guardar i organitzar totes les peces en caixes de conservació, embalades de manera hermètica, i es van portar a congelar durant quinze dies a -20°C ; una mesura necessària per tal d'eliminar qualsevol fong o bacteri. Acabada la congelació, la col·lecció es va traslladar al taller de restauració dels Museus d'Olot per iniciar els treballs de conservació preventiva. La feina que s'ha hagut de fer ha estat considerable. Potser el que més temps i volum de feina

>> *Peces del gabinet.* (Foto: MONTSERRAT MALLOL)

Els treballs i estudis fets fins ara sobre Can Bolòs no haurien estat possibles si no fos per la determinació i la voluntat de la família Bolòs d'Olot

ha exigít ha estat la neteja de les peces, que s'ha fet en sec (amb aspiració i amb pinzells) i amb productes químics. En casos concrets, quan les peces estaven molt debilitades, ha calgut executar alguna consolidació; s'han hagut de fer adhesions de peces trencades i reintegracions. Enllestida la feina, s'han fet les fotografies finals, que han de facilitar la comparació de les peces restaurades respecte a l'estat previ, abans d'iniciar el procés de conservació.

Els darrers treballs que es faran són els d'identificació científica i de documentació de la col·lecció d'història natural, l'any 2026, i consisteixen en la revisió de l'inventari, la identificació científica del tàxon de la mostra, la documentació de la informació a la base de dades i la realització de les fotografies documentals de cada una de les mostres de la col·lecció.

Ara bé, és rellevant explicar que tota la feina feta no s'ha centrat només en la col·lecció científica. Mentre al taller de restauració dels Museus d'Olot es desenvolupava la conservació i restauració de la col·lecció, a Can Bolòs es duïen a terme els treballs de neteja, desinsectació i conservació preventiva de tot el mobiliari del Gabinet. Totes les peces que contenia la col·lecció s'han hagut de desinsectar, netejar i consolidar. Un restaurador s'ha encarregat de deixar els mobles i

la fusteria en condicions òptimes per quan la col·lecció retorni a la seva ubicació original. Aquesta feina ha estat a càrrec del restaurador Josep Maria Miret Farré.

També ha calgut netejar i desinfectar les parets del Gabinet, que estaven

brutes i molt perjudicades per la humitat. Igualment, s'han consolidat i conservat de manera preventiva les pintures murals de parets i sostres. Aquesta feina ha estat a càrrec de la restauradora especialitzada en pintura Eulàlia Soler i Puig.

Ara que hem pogut treballar en l'inventari, l'arxiu i la biblioteca, i que hem estudiat a fons tant la col·lecció científica com el fons artístic de la casa Bolòs, se'ns obren futures vies d'investigació molt interessants sobre el llegat dels Bolòs i la nissaga d'aquesta prestigiosa família, que esperem que comencin a donar fruits ben aviat.

Per acabar, és important remarcar que tots els treballs i estudis fets fins ara sobre Can Bolòs no haurien estat possibles si no fos per la determinació i la voluntat de la família Bolòs d'Olot, propietaris de la casa, l'ajuda i l'assessorament de l'Institut Botànic de Barcelona, i l'actitud receptiva i compromesa de l'Ajuntament d'Olot, que ha sabut posar en valor aquest important patrimoni de la ciutat. Esperem que en un futur no gaire llunyà el Gabinet de Curiositats de Can Bolòs d'Olot es pugui visitar i obrir a la ciutat, als investigadors i a la societat en general.

>> *Restaurant la col·lecció.* (Foto: M. ALBESA)